

УДК 323.2:004.738.5(477)

DOI [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2025-1\(77\)-14](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2025-1(77)-14)

Сергій КУРГАНСЬКИЙ

аспірант кафедри політичних наук,

Український державний університет імені Михайла Драгоманова,

kurhanskyi@meta.ua

ORCID: 0009-0000-0116-1277

ТИПОЛОГІЯ ГРОМАДСЬКИХ ІНІЦІАТИВ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПОЛІТИЧНУ СИСТЕМУ

У статті розглянуто роль та значення громадських ініціатив у сучасному суспільно-політичному житті, їх основні функції, механізми та форми впливу. Проведено аналіз та класифікацію громадських ініціатив за рівнем дії, організаційною структурою, напрямками діяльності та методами взаємодії з владою. Особливу увагу приділено впливу цифровізації на громадську активність, зокрема використанню інтернет-платформ, соціальних мереж та електронного врядування для залучення громадськості до процесу ухвалення рішень. На основі проведеного аналізу визначено основні форми громадської інтернет-участі, такі, як онлайн-консультації, електронні петиції, громадські обговорення та кампанії в соціальних медіа. Підкреслюється важливість конструктивної взаємодії між громадським суспільством та державними інституціями для забезпечення прозорості, підзвітності та демократизації управлінських процесів. Обґрунтовано значення громадських ініціатив як механізму контролю за діяльністю влади, мобілізації населення та прав захисту громадян. Висвітлено особливості протестних рухів та адвокаційних кампаній, їхню роль у формуванні політичного порядку денного. Розглянуто волонтерську діяльність як інструмент соціальної підтримки та розвитку громадської солідарності. Визначено основні тенденції розвитку громадських ініціатив в Україні, їх вплив на суспільні процеси. Окреслено перспективи подальших досліджень, зокрема вивчення історичного та сучасного досвіду громадських ініціатив у політичному житті України.

Ключові слова: громадські ініціативи, державне управління, громадська участь, демократія, цифрові платформи, громадський контроль, партиципаторне бюджетування, електронна демократія.

Serhiy Kurhanskyi. TYPOLOGY OF CIVIC INITIATIVES AND THEIR IMPACT ON THE POLITICAL SYSTEM

The article examines the role and significance of civic initiatives in modern socio-political life, their main functions, mechanisms, and forms of influence. An analysis and classification of civic initiatives are conducted based on their level of action, organizational structure, areas of activity, and methods of interaction with the authorities. Special attention is given to the impact of digitalization on civic engagement, particularly the use of internet platforms, social networks, and e-governance to involve the public in decision-making processes. Based on the conducted analysis, the main forms of online civic participation are identified, including online consultations, e-petitions, public discussions, and social media campaigns. The importance of constructive interaction between civil society and state institutions is emphasized to ensure transparency, accountability, and the democratization of governance processes. The significance of civic initiatives as a mechanism for monitoring government activities, mobilizing the population, and protecting citizens' rights is substantiated. The features of protest movements and advocacy campaigns and their role in shaping the political agenda are highlighted. Volunteer activities are considered as a tool for social support and the development of civic solidarity. The main trends in the development of civic initiatives in Ukraine and their impact on social processes are identified. Prospects for further research are outlined, particularly the study of historical and contemporary experiences of civic initiatives in Ukraine's political life.

Key words: civic initiatives, public administration, civic participation, democracy, digital platforms, civic oversight, participatory budgeting, e-democracy.

Вступ. Зростаюча активність громадян України у відстоюванні своїх інтересів та прагнення впливу на процес ухвалення рішень на державному та місцевому рівнях сприяли появі нових форм громадської діяльності та розширенню сфери реалізації громадських ініціатив. Це призвело до зростання потреб у вдосконаленні механізмів взаємодії суспільства з державними інституціями, що забезпечить відкритість, ефективність і демократичність прийнятих рішень.

У контексті демократичного розвитку України особливого значення набуває прозо-

рість державного управління та забезпечення механізмів громадського контролю. Впровадження дієвих інструментів громадської участі дозволяє не лише оптимізувати процеси ухвалення рішень, а й підвищити рівень довіри суспільства до державних інституцій.

Досвід європейських країн демонструє, що сталий суспільний розвиток, ефективне державне управління та економічний прогрес неможливі без активної залученості громадян. Сильне громадянське суспільство є невід'ємним елементом демократичних процесів, а його інститути створюють ключову

роль у формуванні публічної політики, що відображає реальні потреби громадян.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика громадських ініціатив та їх впливу на політичну систему досліджується як у вітчизняній, так і в зарубіжній науковій літературі. У межах політичної науки громадські ініціативи розглядаються переважно крізь призму теорії громадянського суспільства, демократичного врядування та політичної участі.

Значну увагу концептуальним засадам громадських ініціатив приділяють зарубіжні дослідники, зокрема С. Кек та К. Сіккінк, які аналізують транснаціональні громадські мережі як чинники політичного впливу [12]. Дослідження Р. Патнема акцентують на соціальному капіталі як основі ефективності громадянської участі [13].

В українському науковому дискурсі громадські ініціативи здебільшого розглядаються в контексті розвитку громадянського суспільства та демократичних процесів. Зокрема, дослідження О. Гаврилюка та Л. Сморгунова стосуються впливу громадських рухів на політичні трансформації в пострадянських країнах [4, с. 63–85]. Праці Т. Бевз і М. Кармазіної аналізують особливості взаємодії громадських ініціатив із державними інституціями в Україні [1, с. 77–87; 8, с. 9–16].

Водночас актуальним залишається питання комплексної типологізації громадських ініціатив та оцінки їх реального впливу на політичну систему, що визначає подальше дослідження цієї теми.

Метою статті є аналіз громадських ініціатив як механізму демократизації державного управління, визначення їх ролі у формуванні відкритої та підзвітної влади, а також оцінка ефективності їх взаємодії з органами державної влади. Дослідження спрямоване на виявлення ключових викликів і ризиків, пов'язаних із розвитком громадської активності, зокрема маніпуляції, адміністративного тиску та фінансових обмежень, а також на пошук шляхів їхнього подолання.

Методологічну основу дослідження складають системний підхід, який дозволяє розглядати громадські ініціативи як інтегральний елемент демократичного управління; структурно-функціональний аналіз, що дає можливість оцінити їх роль у взаємодії з органами державної влади; компаративний метод для порівняння національного та зарубіжного досвіду громадської участі; а також методи контент-аналізу та кейс-стадії для вивчення конкретних прикладів успішних проєктів.

Результати та дискусії. Ключову роль у процесах управління, формуванні демократичної культури та забезпеченні відкритості влади відіграють громадські ініціативи. Врахування соціальних факторів при прийнятті рішень сприяє підвищенню обґрунтованості, мінімізації ризиків, пов'язаних із політичними та адміністративними рішеннями, а також створює механізми ефективного громадського контролю. Водночас активна взаємодія громадських ініціатив із владними структурами дає можливість корегувати політичний курс відповідно до реальних потреб суспільства, що посилює легітимність та дієвість управлінських рішень.

Як досвід міжнародний та український досвід, відсутність активної громадської участі призводить до перетворення політики на суто бюрократичне управління суспільством, відірване від реальних потреб населення.

Ефективна взаємодія між громадськими ініціативами та органами влади потребує розробки дієвих механізмів інформування громадян про діяльність державних органів та органів місцевого самоврядування. Це сприятиме їх залученню до розроблення, обговорення та ухвалення рішень як на загальнодержавному рівні, так і на рівнях територіальних громад. Крім того, важливим аспектом демократизації політичної системи є забезпечення громадського контролю за реалізацією прийнятих рішень, що дозволяє підвищити рівень підзвітності влади та сприяти ефективнішому управлінню в інтересах суспільства.

Громадські ініціативи є багатовимірним явищем, що поєднує елементи самоорганізації, суспільного контролю та політичної активності.

Процес становлення та розвитку громадських ініціатив в Україні є динамічним і нерівномірним. Періоди пасивності громадян, низької зацікавленості у суспільно-політичних процесах та слабкої взаємодії з владою змінюються хвилями активної самоорганізації, громадської мобілізації та посилення співпраці між суспільством і державою задля розв'язання важливих соціальних проблем.

Особливістю українського громадського активізму є сталі традиції колективної відповідальності та пріоритету суспільних інтересів над індивідуальними. Цей фактор зумовлює специфічний розвиток громадських ініціатив, який відрізняється від західноєвропейських моделей.

У більшості випадків держава сама ініціювала створення структур, які мали формально виконувати функції громадського суспільства:

професійні спілки, культурні товариства, економічні об'єднання тощо. Однак, зважаючи на те, що такі організації у своїй переважній більшості створювалися за державної підтримки, вони не відповідали класичному визначенню громадських ініціатив, які мають бути політично та фінансово незалежними від державних інституцій.

Громадські ініціативи, як самостійні й незалежні форми громадської активності, є елементом демократичного суспільства. Вони дозволяють громадянам реалізовувати свої права, впливати на політичні процеси та брати участь у розв'язанні суспільних проблем як на місцевому, так і на національному рівнях.

Поняття «громадська ініціатива» в науковій літературі є доволі варіативним, що пояснюється різноманітністю її форм, механізмів та цілей. Так, український дослідник О. Білосусов вважає громадську ініціативу як атрибут громадського суспільства, що проявляється в різних видах активності його суб'єктів у межах правового поля. Головна мета таких ініціатив – захист інтересів громадян та внесення суспільно-значущих змін, спрямованих на покращення умов їхнього життя. На думку дослідника, незалежні від напряду діяльності громадські ініціативи мають бути орієнтовані на вдосконалення суспільних відносин і підвищення рівня добробуту населення [3, с. 117].

У сучасній політичній практиці поняття «громадська ініціатива» широко використовується як на рівні діяльності громадських організацій, так і в межах неформальних ініціативних груп. Діяльність громадських ініціатив можна розглядати як форму спільного управління, що забезпечує розробку та реалізацію рішень у співпраці між різними зацікавленими сторонами за підтримки органів влади [6, с. 544–545].

Вчені Ц. Ансель та А. Гаш акцентують увагу на локальному характері таких ініціатив, вказуючи на те, що вони можуть бути спрямовані на вирішення проблем безпеки, благоустрою чи інших потреб громади, при цьому організаційні процеси та механізми залежать від рівня підтримки з боку місцевої влади [10, с. 543–571].

Враховуючи специфіку громадської участі в політичних процесах, пропонується розрізняти це поняття у широкому та вузькому сенсах. У широкому сенсі громадська ініціатива охоплює будь-яку діяльність окремих громадян чи груп, спрямовану на вирішення проблем у різних сферах суспільного життя (політичному, економічному, соціальному, екологічному тощо).

У вузькому значенні громадські ініціативи зосереджені на їх цільовому спрямуванні, які можуть мати як адвокатський характер (спрямований на вплив на державну політику), так і форму громадського самоврядування, що забезпечує самостійну реалізацію суспільно важливих проєктів. Громадська ініціатива – це конкретна форма суспільної активності, що має чітко визначені характеристики, такі, як назва, програма, механізми управління та стратегічні цілі. Головною її особливістю є зосередженість на розв'язанні конкретної суспільної проблеми, мобілізація ресурсів та залучення громадян до активної участі в прийнятих рішеннях.

Важливим чинником ефективного функціонування громадських ініціатив є їхня взаємодія з органами влади. В умовах демократичного розвитку держави співпраця між громадським суспільством, державним та приватним секторами стає основою розробки оптимальних політичних рішень та формування публічної політики. Це підтверджується законодавчими ініціативами щодо активізації громадської участі в процесі управління державою [7].

Т. Бельська наголошує, що сучасні моделі управління базуються на принципах партнерства та делегування частини владних повноважень суспільства [2, с. 175–185].

Технологічний прогрес значно розширив можливості для громадських ініціатив, сприяв їхньому активному формуванню та розширенню. Інформаційно-комунікаційні технології та соціальні мережі дозволяють ініціативним групам швидко мобілізувати громадськість, ефективно керувати ресурсами та розповсюджувати інформацію про суспільно важливі питання. Онлайн-платформи сприяють швидкому налагодженню комунікацій між громадським суспільством і владою, підвищуючи рівень публічності та прозорості політичних процесів.

Серед ключових суб'єктів громадських ініціатив слід виокремити громадські організації, які є важливими учасниками політичної системи. Вони відіграють значущу роль у політичному процесі, сприяючи формуванню громадської думки, дієвому суспільному контролю над владою, розробці та відстоюванню політичних рішень.

Подальша ефективність громадських ініціатив значною мірою залежить від рівня їхнього впливу на політичну систему. Чим більш структурованими, організованими та ресурсно-забезпеченими вони є, тим вищі їх шанси на досягнення реальних змін у суспільстві. Громадські ініціативи дозволяють привертати

увагу до актуальних соціальних, економічних та політичних питань, які не завжди врегульовані на законодавчому рівні або залишаються поза увагою державних інституцій. Такі ініціативи відіграють роль каталізатора змін, забезпечуючи канали комунікації між громадянами та органами влади. Саме через громадські ініціативи суспільство має можливість формувати порядок денний, впливати на прийняття рішень і контролювати їх реалізацію.

Ключовою особливістю громадських ініціатив є здатність до експертного аналізу та досліджень, що сприяють не лише приверненню уваги до певних проблем, а й виробленню стратегій їх вирішення. Громадські ініціативи можуть виконувати різноманітні функції: від моніторингу суспільно значущих питань та розробки нових підходів до формування експертних висновків, надання консультацій та відстоювання інтересів певних груп.

Громадські ініціативи мінімізують соціальні та політичні ризики, формують та допомагають відстоювати суспільні інтереси. Однак їх ефективність багато в чому залежить від форми організації та рівня інституціоналізації.

У цьому контексті важливо розглянути дві основні організаційні форми громадської активності: громадські організації та громадські рухи.

Громадська організація – це добровільне об'єднання громадян, що має чітко визначену внутрішню структуру, зафіксоване членство та офіційно зареєстрований статус. Такі організації діють на основі статуту, що визначає їхню місію, завдання та механізми прийняття рішень. Вони забезпечують стабільність і стійкість громадських ініціатив, дозволяючи ефективно впливати на політичні процеси через участь у формуванні державної політики, законодавчу ініціативу, представлення інтересів громадян у державних органах тощо. Громадські організації є формалізованими структурами, які діють на постійній основі та мають чітко визначені цілі, внутрішню структуру та механізми прийняття рішень. Вони можуть мати юридичний статус, що дозволяє їм офіційно представляти інтереси певних соціальних груп і взаємодіяти з державними установами [9, с. 25].

Громадський рух, на відміну від громадських організацій, є більш гнучким і мобільним утворенням, що виникає спонтанно або організовано навколо певної соціальної чи політичної проблеми. Він не має фіксованого членства, а його учасники об'єднуються на основі спільних інтересів та прагнення до змін. Громадські рухи часто погіршують роль

активних драйверів суспільних перетворень, мобілізуючи громадянське суспільство для вирішення актуальних проблем або впливу на державну політику [5].

У демократичних державах громадські організації та рухи діють на засадах самоврядування, рівності всіх членів, законності та гласності. Більшість демократичних країн гарантують свободу створення та діяльність громадських об'єднань, надаючи їм такі права, як:

- участь у формуванні державної політики та управління;
- реалізація законодавчих ініціатив;
- участь у виробленні рішень органів влади;
- представлення та захист інтересів громадян у державних і громадських інституціях.

Держава створює умови для діяльності всіх громадських об'єднань, окрім тих, які суперечать демократичним принципам та законодавству, зокрема, пропагують насильство, закликають до зміни конституційного ладу насильницьким шляхом, поширюють ідеї фашизму або створюють незаконні воєнізовані формування.

Громадські ініціативи, представлені у вигляді громадських організацій та рухів, забезпечують низку важливих функцій, що впливають на політичну систему, суспільне життя та процеси прийняття рішень:

Опозиційна функція – громадські ініціативи здійснюють контроль за владою, висувують альтернативні програми та сприяють підзвітності уряду.

Захисна функція – забезпечує захист прав громадян через звернення, акції, маніфестації та участь у законотворчому процесі.

Виховна функція – сприяють підвищенню громадської свідомості та політичної культури через освітні програми та публічні дискусії.

Кадрова функція – формують резерв політичних і громадських лідерів для державного управління та громадського сектору.

Політична функція – здійснюють тиск на владу, формуючи суспільний запит на зміни та просуваючи політичні ініціативи.

До основних механізмів впливу громадських ініціатив на владу відносяться:

- візування своїх представників до органів законодавчої та виконавчої влади;
- участь у законотворчій діяльності через роботу в парламентських комісіях та дорадчих органах;
- налагодження діалогу з політиками та чиновниками через особисті зустрічі, експертні консультації та круглі столи;
- лобізм.

Лобізм – поширена в демократичних країнах практика впливу громадських організацій на процес прийняття політичних рішень через публічні та непублічні канали комунікації. Лобізм, як інструмент політичного впливу, набув широкого застосування в США і згодом поширився на інші країни, зокрема й на Україну. Його використання дозволяє громадським організаціям та рухам ефективно відображати інтереси громадян перед органами влади, сприяючи ухваленню рішень, які відповідають потребам суспільства.

Громадські ініціативи посідають особливе місце серед форм громадської активності, відрізняючись як за рівнем інституціоналізації, так і за механізмами впливу на суспільно-політичні процеси. На відміну від інших структур, вони не завжди мають організаційну форму, можуть бути ситуативними та не прагнуть до довготривалого існування. Це відрізняє їх від політичних партій, соціальних рухів та неурядових організацій (НУО), які мають більш чітко визначені цілі, структуру та методи діяльності.

Політичні партії є інституціоналізованими суб'єктами політичної системи, основним завданням яких є боротьба за владу та представництво інтересів громадян у державних органах. Вони мають статут, членство та внутрішню ієрархію, а їхня діяльність регулюється виборчим законодавством. Громадські ініціативи, натомість, можуть бути аполітичними або прагнути до впливу на владу без наміру отримати політичну владу. Вони часто виступають як корегувальний чинник для державної політики, підвищуючи певні суспільно-важливі питання.

Соціальні рухи, на відміну від громадських ініціатив, мають ширшу ідеологічну або ціннісну основу та орієнтовані на довготривалі зміни в суспільстві. Вони часто є частиною глобальних тенденцій, як-от екологічний рух чи феміністичний рух, і мають значний вплив на громадську думку. Громадські ініціативи, хоча й можуть бути частиною соціального руху, поки що мають локальний або більш конкретний характер, фокусуючись на розв'язанні певної проблеми, а не на глобальних трансформаціях.

Неурядові організації (НУО) є формалізованими структурами, які діють на постійній основі та мають юридичний статус. Вони можуть отримувати фінансування від держави, міжнародних фондів або приватних осіб, що дає їм змогу реалізовувати масштабні проекти. Громадські ініціативи можуть бути неформальними групами громадян, які об'єднуються навколо спільних проблем без

створення окремої організації. Саме ця гнучкість дозволяє їм швидко реагувати на суспільні виклики.

Ще одна важлива відмінність полягає у методах діяльності. Громадські ініціативи можуть використовувати акції протесту, петиції, громадські слухання чи адвокаційні кампанії, не завжди маючи сталий ресурс чи централізоване керівництво. Натомість політичні партії діють через виборчий процес, соціальні рухи – через масову мобілізацію, а НУО – через проєктну діяльність, спрямовану на довготривалі зміни.

Таким чином, громадські ініціативи можна розглядати як більшу гнучку та динамічну форму громадської активності, яка заповнює прогалини між громадським суспільством та державою. Вони можуть служити інструментом впливу на владу без прямої політичної боротьби, бути частиною ширших соціальних рухів або існувати як тимчасові явища, що виникають у відповідь на конкретні виклики суспільства.

Формування та розвиток таких ініціатив є невід'ємним елементом демократичного суспільства, оскільки вони забезпечують можливість громадян впливати на ухвалення політичних рішень. У науковій літературі розрізняють традиційні та громадські ініціативи, які, у свою чергу, можуть мати прямий або непрямий характер участі та новітні форми участі.

Традиційні механізми громадської ініціативи стимулюють інституціалізовану взаємодію громадян із владними структурами та включають такі інструменти:

- громадські слухання – відкриті обговорення суспільно значущих питань за участі представників влади та громадськості;

- громадські консультативно-дорадчі комітети – спеціалізовані дорадчі органи, які сприяють виробленню рішень у сфері державного управління;

- місцеві референдуми – форма прямої демократії, що дозволяє громадянам приймати рішення з ключових питань місцевої політики;

- бюджет участі – механізм залучення громадян до розподілу бюджетних ресурсів із застосуванням соціально значущих проєктів;

- законодавчі ініціативи – право громадян вносити пропозиції щодо змін у законодавстві або нормативно-правових актах місцевого рівня;

- соціальний моніторинг та експертиза – аналітична діяльність, спрямована на оцінку ефективності політичних рішень та їх впливу на суспільство.

Канадська дослідниця А. Л. Беклі запропонувала класифікацію форм громадської участі, виокремивши три основні категорії:

- непряма участь – передбачає взаємодію з владними структурами без звичайної персональної комунікації, зокрема через підписання петицій, участь у виборах, надсилання запитів та звернень;

- пряма участь – забезпечення безпосередньої комунікації громадян із представниками влади в межах публічних заходів, таких як круглі столи, фокус-групи, громадське слухання, збори громадян;

- новітні форми участі – включають цифрові інструменти, зокрема електронні консультації, інтернет-голосування, краудсорсингові платформи, використання соціальних мереж для мобілізації громадян [11].

Новітні інформаційно-комунікаційні технології значно розширили можливості громадського залучення, створивши умови для оперативної мобілізації громадян, формування горизонтальних комунікаційних зв'язків та ефективного поширення інформації. У контексті розвитку цифрових технологій все більш вагомим стає громадська інтернет-участь як нова форма демократичної взаємодії громадян із владою. Під громадською інтернет-участью слід розуміти сукупність дій, які здійснюються громадянами з використанням цифрових інструментів для впливу на вирішення суспільно значущих питань, а також для участі в процесі ухвалення політичних рішень.

Громадська інтернет-участь охоплює широкий спектр цифрових механізмів взаємодії, зокрема:

- електронні консультації та петиції – інструменти подання громадських пропозицій, які можуть бути враховані в процесі ухвалення державних рішень;

- соціальні медіа та блоги – платформи для громадської активності, мобілізації спільноти та обговорення політичних питань;

- краудфандингові та благодійні платформи – механізми залучення фінансових ресурсів для реалізації громадських ініціатив;

- інтерактивні онлайн-опитування – інструменти громадського моніторингу та оцінки ефективності діяльності органів влади;

- цифрові платформи громадського контролю – послуги, які дозволяють громадянам аналізувати витрати бюджетних коштів, стежити за виконанням державних програм та проєктів.

Громадські ініціативи є багатовимірним явищем, яке може набувати різні форми залежно від організаційної структури, цілей та методів діяльності.

Однією з найбільш ефективних форм залучення є громадські ініціативи, які виступають інструментами активної громадської участі. Такий діалог між органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями та іншими суб'єктами місцевого розвитку дозволяє не тільки підвищити авторитет місцевої влади, а й зробити її дії більш передбачуваними та зрозумілими для громадян. Участь громадян у визначених пріоритетних завданнях розвитку території допоможе гармонізувати інтереси всіх зацікавлених сторін і сприяє консолідації громади для вирішення важливих соціально-економічних проблем. Вони можуть бути спонтанними або структурованими, мати короткостроковий або довгостроковий характер, а також відрізнятися за напрямками діяльності. Відрізняються за формою організації, спрямованістю діяльності, рівнем впливу, характером взаємодії з владою, допомогою діяльності.

За формою організації громадські ініціативи бувають:

Спонтанні – пропонують без попереднього планування у відповідь на проблему чи подію, часто мобілізуючи велику кількість людей (наприклад, акції протесту або допомога під час криз).

Структуровані – мають чітку організаційну форму, систему управління та можуть трансформуватися в громадські об'єднання чи організації (наприклад, правозахисні рухи чи міські ініціативи).

Ситуативні – створені для вирішення конкретної проблеми, після чого можна припинити існування або змінити форму (наприклад, кампанії зі збереження історичних пам'яток).

Постійні – діяти в довгостроковій перспективі, навіть після вирішення первинної проблеми, розширюючи сферу діяльності (наприклад, волонтерські рухи, що підтримують соціальні групи).

За спрямованістю діяльності громадські ініціативи бувають:

Правозахисні – спрямовані на захист прав людини, боротьбу з дискримінацією та порушенням правових норм (наприклад, адвокаційні кампанії, юридична підтримка).

Екологічні – займаються захистом довкілля, збереженням природних ресурсів і боротьбою зі змінами клімату (наприклад, кампанія проти вирубки лісів, сортування відходів).

Антикорупційні – викривають корупційні схеми, контролюють владу та бюджетні витрати (наприклад, моніторинг держзакупівель, журналістські розслідування).

Волонтерські – надають гуманітарну допомогу, підтримують вразливі верстви населення, військових, дітей тощо.

Освітні – займаються підвищенням рівня знань і компетенцій громадян через тренінги, лекції, реформи освіти.

За рівнем впливу громадські ініціативи бувають:

Локальні – діють в межах міста чи громади, займаються благоустроєм, захистом прав мешканців, екологічними проєктами.

Регіональні – охоплюють область або кілька регіонів, впливають на місцеву владу, реалізують великі соціальні та екологічні проєкти.

Національні – діють в масштабах країни, займаються правозахистом, антикорупційними розслідуваннями, підтримкою реформ.

Міжнародні – співпрацюють з міжнародними організаціями, займаються глобальними питаннями прав людини, екології та гуманітарної допомоги.

За характером взаємодії з владою громадські ініціативи бувають:

Конструктивні – співпрацюють із владою через діалог, консультації, участь у розробці політик та законодавчих ініціатив.

Опозиційні – критикують або протистоять владі, організовують акції протесту, публічні кампанії та звернення до суду.

Нейтральні – зосереджені на соціальних, культурних чи благодійних аспектах, не взаємодіють безпосередньо з владою.

За засобами діяльності громадські ініціативи бувають:

Адвокаційні – використовують правові та інформаційні механізми для лобіювання змін, створення петицій та юридичної підтримки.

Протестні – організовують мітинги, страйки та інші форми громадського тиску на владу.

Волонтерські – залучають людей до безоплатної допомоги в соціальних, гуманітарних чи освітніх проєктах.

Інформаційно-просвітницькі – підвищують обізнаність громадян через кампанії, дослідження та аналітику.

Такий підхід до типології громадських ініціатив дозволяє більш чітко окреслити їхні особливості та зрозуміти механізми їхнього впливу на суспільство й державні інституції.

Попри численні переваги громадських ініціатив у процесі демократизації та розвитку інклюзивного управління, існує низка викликів та ризиків, які можуть обмежити їх ефективність. Одним із основних проблемних аспектів є маніпуляція громадською активністю, що виникає, коли окремі групи чи

інтереси намагаються використовувати громадські ініціативи для досягнення власних цілей, які не завжди відповідають інтересам широкої громадськості. Така маніпуляція може спотворювати реальні потреби суспільства і підривати довіру до демократичних процесів.

Однією з найбільших загроз для справжньої громадської активності є тиск з боку владних структур або потужних корпоративних груп на ініціативи, які можуть викликати зміни у політичному чи економічному середовищі. Влада може намагатися обмежити доступ до важливої інформації або, навіть, тиснути на активістів через правові або адміністративні методи, що сприяють цензуванню або блокуванню певних громадських ініціатив. Це, у свою чергу, послаблює участь громадян у процесі прийняття рішень і створення передумов для посилення політичної апатії.

Не менш важливим є питання фінансування громадських ініціатив, яке часто стає обмеженням для їхнього розвитку. Брак фінансових ресурсів для реалізації соціальних проєктів не знижує їх ефективності, але й дозволяє виявлятися олігархічним групам або політичним елітам, які можуть забезпечити фінансування тільки тим ініціативам, що відповідають їхнім інтересам. Цей процес часто призводить до того, що найбільш актуальні та важливі для громади проєкти залишаються на другому плані – після них бракує необхідних фінансових та організаційних ресурсів.

Усі ці виклики вимагають розробки чіткої стратегії для мінімізації ризиків маніпуляцій та тиску на громадські ініціативи, а також забезпечення належного фінансування та підтримки з боку як держави, так і недержавних організацій. Без належної законодавчої та соціальної підтримки громадські ініціативи можуть стати інструментом, що використовується для збереження статус-кво, а не для здійснення реальних змін у суспільстві. Тому важливо постійно працювати над створенням прозорих механізмів підтримки та фінансування громадських ініціатив, що забезпечують їх стійкість та ефективність у довгостроковій перспективі.

Громадські ініціативи виступають важливим механізмом демократизації, оскільки вони сприяють залученню широких верств населення до процесу ухвалення рішень. За допомогою таких ініціатив громадяни можуть активно впливати на визначення параметрів розвитку своєї громади або країни, що підвищує рівень громадської відповідальності та підвітності органів влади. Вони створюють можливості для прямої взаємодії громадян

із владними структурами, що сприяє більш ефективному управлінню та досягненню консенсусу серед різних груп інтересів.

Для більш ефективної взаємодії, необхідно встановлення чітких механізмів для втілення пропозицій громадських ініціатив у політику. Це включає впровадження електронної платформи для подачі петицій, проведення онлайн-консультацій, а також створення комітетів, де громадськість може брати участь в обговоренні та формулюванні політик. Важливо, щоб державні органи не лише приймали ці ініціативи до уваги, а й забезпечували їх реалізацію, що підвищує довіру громадян до влади та посилює її легітимність.

Також важливою складовою є навчання та підтримка громадських ініціатив з боку держави. Це може включати організацію навчальних програм для активістів, сприяння розвитку громадських організацій та створення інфраструктури для реалізації соціальних проєктів. Активна підтримка громадських ініціатив з боку органів влади є запорукою сталого розвитку демократичних процесів, оскільки вона дозволяє забезпечити не лише рівність, але й доступ до необхідних ресурсів для активної участі в управлінні державою.

У світі та в Україні існує кілька яскравих прикладів успішних громадських ініціатив, які стали важливими факторами демократизації та розвитку інклюзивного управління. Ці ініціативи не лише сприяють підвищенню громадської активності, а й допомагають досягти значних соціальних змін, ставши прикладами для інших країн та регіонів.

Одним із таких прикладів є ініціатива «Партиципаторне бюджетування», яка була успішно впроваджена в Україні в кількох містах. Громадяни отримали можливість брати безпосередню участь у процесі розподілу бюджетних коштів на місцевому рівні, пропонуючи та закріплюючи проєкти розвитку своєї громади. Цей процес не лише сприяв підвищенню прозорості бюджетування, а й допоміг налагодити активний діалог між місцевими органами влади та громадянами, що позитивно вплинуло на рівень довіри до влади.

Ще одним успішним прикладом є «ProZorro» – система електронних державних закупівель, яка була розроблена та реалізована в Україні. Це громадська ініціатива, що дозволяє зробити процес закупівель прозорим та відкритим, знижуючи рівень корупції в державному секторі. Завдяки її використанню громадяни та журналісти мають змогу стежити за витратами бюджетних коштів, а бізнес отримує рівні умови для участі в тен-

дерах. Ця ініціатива стала міжнародним прикладом для інших країн, які прагнуть модернізувати свої системи закупівель.

У міжнародній практиці цікавим є приклад бразильського міста Порто-Алегрі, де в 1980-х роках було впроваджено концепцію партиципаторного бюджетування, яка дозволила мешканцям самостійно вирішувати, на що витратити частину міського бюджету. Ця ініціатива допомогла знизити рівень корупції, підвищити прозорість державних фінансів та зробити місцеве управління більш демократичним.

Ще одним прикладом є успішний досвід Ісландії, де в результаті великої громадської ініціативи було змінено Конституцію. Вперше в історії країни громадяни мали можливість активно брати участь у розробці основного закону держави, даючи свої пропозиції та коментарі через інтернет. Це був інноваційний процес, який продемонстрував, як ефективно можна використовувати цифрові технології для залучення громадян до політичного процесу.

Таким чином, приклади успішних громадських ініціатив в Україні та за кордоном показують важливість прозорих механізмів участі громадян у процесах управління, а також підтверджують, що громадська активність може стати потужним інструментом для досягнення реальних змін у суспільстві.

Висновки. У ході дослідження встановлено, що громадські ініціативи є інструментом демократизації суспільства, оскільки сприяють залученню громадян до процесу прийняття управлінських рішень, забезпечують прозорість діяльності влади та стимулюють розвиток громадського суспільства. Аналіз показав, що ефективність таких ініціатив значною мірою залежить від їх взаємодії з державними інституціями, рівня підтримки з боку громадськості та фінансових ресурсів.

Разом із позитивними аспектами громадської активності дослідження виявило й низку викликів, зокрема ризик маніпуляції громадською думкою, адміністративний тиск на активістів та складнощі у фінансуванні проєктів. Визначено, що успішні громадські ініціативи, як в Україні, так і за кордоном, базуються на довірі, прозорості, широкому залученні громадськості та ефективній комунікації з владою.

Визначено, що для подальшого розвитку громадських ініціатив необхідно створювати сприятливі умови для їхньої діяльності, зокрема шляхом удосконалення законодавчої бази, забезпечення механізмів фінансової підтримки та розвитку цифрових платформ для

участі громадян. Це сприятиме посиленню впливу громадського суспільства на процеси управління та зміцненню демократичних засад державного управління. Подальші дослідження доцільно зосередити на вивченні

історичного та сучасного досвіду громадських ініціатив у політичному житті України, що дозволить краще зрозуміти еволюцію цих процесів та їх вплив на демократичний розвиток країни.

Література:

1. Бевз Т. Політична і етнополітична культура як об'єкт дослідження. Наукові записки / Курасовські читання – 2005, Київ: ІПіЕПД. 2006. Вип. 30, Кн. 1, с. 77–87.
2. Бельська Т. Моделювання впливу глобального громадянського суспільства на державну політику. *Публічне урядування*. 2016. (4(5)), 175–185.
3. Білоусов О. С. Громадянська ініціатива в сучасній Україні. *Нова парадигма*. 2008. (78), 115–127.
4. Гаврилюк О. В. Глобальна інфраструктура: політика versus економіка. *Фінанси України*. 2017. (10), 63–85. Отримано з http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2017_10_6
5. Григоришина В. Г. (б. д.). Сучасні технології залучення громадян до прийняття управлінських рішень в органах публічної влади. Отримано з <https://vseosvita.ua/library/embed/01006jac-f74e.doc.html>
6. Дубич К. В. Механізми державного управління системою надання соціальних послуг (Дисертація доктора наук з держ. упр.). НАДУ, Київ. 2016.
7. Верховна Рада України. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 № 2671–VIII. 2019. Отримано з <https://zakon.rada.gov.ua>
8. Кармазіна М. С. Політичні поняття і категорії: відтінки, іпостасі, метаморфози logos'у. Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. Київ: Укр. центр політ. менеджменту. 2010. Вип. 19, с. 9–16.
9. Сергієнко О., Ватаманюк О. Громадська участь/залучення громадян. Депутатська діяльність в округах (навчальний модуль). Київ: ІКЦ «Юридичний статус». 2016.
10. Ansell C., Gash A. Collaborative governance in theory and practice. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 2008. (18), 543–571.
11. Beckley A. L. Race, masculinity, and boot camp failure. *Crime, Law, and Social Change*. 2008. (49), 303–314. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10611-008-9105-9>
12. Keck M. E., Sikkink K. *Activists Beyond Borders: Advocacy Networks in International Politics*. Ithaca: Cornell University Press. 1998.
13. Putnam R. D. *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. Simon & Schuster. 2001.